

17.05.2023 р. Вих.№2

Начальнику Херсонської міської
військової адміністрації
Полковнику Мрочко Роману
Миколайовичу

Комісії з перейменувань об'єктів
топоніміки в рамках деколонізації та
дерусифікації публічного
простору Херсонської міської
територіальної громади

Шановний Роман Миколайович, шановна комісія.

Кримськотатарська громада є однією з сталих та давніх громад обласного центру. Херсонська область - споконвічна сусідка Кримського півострова, де живе чимала кількість вихідців з Криму, і тому тема перейменування вулиць не може відбуватися без урахування думки одного з корінних народів України та Криму. Споконвічне історичне минуле двох регіонів накладає особливу відповідальність у вирішенні цього питання. Тотальне, системне знищення радянською владою історії, культури, мови, топоніміки, а пізніше депортації всього народу зі своєї Батьківщини, яка визнана ВР України, у 2015 році, геноцидом кримськотатарського народу, вимагає від нас вкладати значні зусилля задля повернення відомих кримськотатарських діячів в інформаційний простір, що буде символізувати спорідненість цінностей українського та кримськотатарського народу та прагнення до свободи у боротьбі з тоталітарним режимом СРСР та російською агресією, значною мірою допоможе розвіяти прорадянські норативи про ворожість кримських татар до українців та допоможе у порозумінні майбутніх поколінь.

Окремо викликає занепокоєння той факт, що в переліку геонімів географічних назв міста відсутня «Алея пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу», яка була закладена до 71 роковини трагедії, 17 травня 2015 році всією багатонаціональною Херсонською громадою біля к/з Ювілейний шляхом висадження 71 дерева, а у 2019 році за кошти міського бюджету був встановлений пам'ятний знак, який був частково зруйнований внаслідок обстрілу російськими військами у грудні 2022 року. Більш того, на цьому місці планувалася реконструкція зі встановлення пам'ятника жертвам геноциду. Проект пам'ятника був розроблений Херсонськими архітекторами, а рішенням ХХХVI сесії міської ради, VII скликання за № 2489, у 2020 році були передбачені кошти на реконструкцію «Алеї пам'яті жертвам геноциду кримськотатарського народу», по вул. Перекопський, 11, на загальну суму 329,828 тис. грн.

Просимо включити до загального списку геонімів Херсонської територіальної громади, важливу для кримськотатарського народу та всієї громади міста існуючу локацію за для збереження історичної пам'яті та витрачених громадою міста чималих ресурсів для вшанування загиблих в наслідок геноциду невинних людей.

БО «Кримськотатарський Культурно-Спортивний Центр «Куреш», надсилає свої пропозиції для урахування в процесі перейменування вулиць м.Херсона.

1. Оскільки Херсонщина налічує найбільшу кримськотатарську громаду на материковій частині держави, а кримськотатарський народ визнано одним з корінних народів України, ім'я **Номана Челебіджихана** не може залишитися без уваги в обласному центрі. Перший голова уряду проголошеної в 1917 році Кримської Демократичної Республіки, перший муфті мусульман Криму, Литви, Польщі і Білорусі. Автор гімну кримськотатарського народу. Це найбільш шанована людина для кримських татар, яку радянська історіографія намагалася стерти з пам'яті та історії. Челебіджихан підтримував зв'язки з Українською Центральною Радою. У вересні 1917 на запрошення Грушевського, направив до Києва від Мусульманського виконкому делегацію в складі 10 осіб для участі в роботі З'їзду народів Росії. Вітав утворення Української Народної Республіки.

На нашу думку, ім'я вулиці на честь **Номана Челебіджихана** повинна носити одна з центральних вулиць міста, з переліка таких, які пропонуються до перейменувань, а саме: пр. Адмірала Сенявіна, вул. ім.28 Армії, вул. Степана Разіна, вул. Некрасова, вул. Пугачова, вул. Карбишева або інша, яку комісія визнає гідною.

Також надсилаємо кілька інших пропозицій, які сподіваємось, знайдуть своє відображення в результатах роботи Комісії:

2. Вул. Цюлковського або вул. Гагаріна (Суворовський/Дніпровський р-ни) – пропонуємо перейменувати на честь **Аппазова Рефата Фазіловича**.

Народився 8 вересня 1920 у Сімферополь (Україна) — помер 18 квітня 2008, м.Корольов, Росія) — кримськотатарський науковець. Доктор технічних наук, професор, лауреат Державної премії СРСР 1980 року. Один з провідних розробників космічної програми СРСР.

3. Вул. Грибоедова (Суворовський р-н) – на **Агатангел Юхїмович Крїмський** кримськотатарський та український історик, сходознавець, мовознавець, вчений, орієнталіст, письменник і перекладач, поліглот, один з організаторів Академії наук України (1918). Жертва сталінського терору.

4. Вул. Державіна (Суворовський р-н) – на честь **Бекіра Чобан-заде** — видатного кримськотатарського вченого-тюрколога України та Туреччини, поета та письменника, який зробив великий внесок у вивчення мови й літератури не лише свого народу, а й у розвиток мовознавства і літературознавства багатьох тюркських народів.

Його ім'ям названо нещодавно створений Навчально-науковий інститут сходознавства, що є структурним підрозділом розташованого з 2016 р. у Києві Державного закладу

"Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського" (вул. Джона Маккейна, 33, м. Київ, Україна).

5. Вул. Достоевського (Суворовський р-н) – на честь **Джафэра Сейдамэта Киримэра** — кримськотатарського письменника, громадського діяча, одного із лідерів та ідеологів національно-визвольного руху кримських татар.

6. Вул. Адмірала Макарова – на честь **Амет-Хан Султана** національного героя кримськотатарського народу. Лётчик-ас, учасник Другої світової війни. У червні 1945 року за успішне проведення 603 бойових вильотів, збиті особисто 30 літаків противника різних типів і 19 літаків ворога, збитих в групових боях, удостоєний звання двічі Героя Радянського Союзу. З 1947 до 1971 року — лётчик-випробувач. Заслужений лётчик-випробувач СРСР, єдиний лётчик, який випробував понад 50 типів літальних апаратів: ним випробувано в повітрі 107 одиниць техніки.

7. Вул. Пушкінська (Суворовський р-н) на честь **Саїде Аріфової** - праведниці світу, кримська татарка, під час Другої Світової війни врятувала 88 єврейських вихованців дитячого будинку в Бахчисараї.

У 1932 домоглася відкриття першого в Бахчисараї дитячого садка та очолила його. Під час нацистської окупації Криму приховувала національність своїх вихованців, переховувала мешканців дитячого будинку від переслідувань, діставала фальшиві документи і медичні довідки, видаючи єврейських дітей за кримських татар і врятувавши таким чином десятки життів.

Після звільнення Криму разом з іншими кримськими татарами була депортована з півострова до Самаркандської області Узбекистану. Перед виселенням повторно врятувала дітей-євреїв від депортації, надавши НКВД справжні метрики дітей, які доводили, що вони не кримські татари, а євреї. Наявність цієї вулиця поряд з вул. Єврейської, матиме символічне значення, та сприятиме сталій херсонській традиції – дружбі та взаємоповаги різних народів один до одного.

8. При всій нашій спільній справедливій ненависті до всього російського, маємо переконання, що не можна залишати суспільство без пам'яті людей, які присвятили все своє життя за тотожні з нашими принципами свободи та демократії і загинули від рук російських фашистів. А враховуючі, що місто налічує велику меншину росіян, то для них мають бути свої герої. В Росії були дві людини, які відповідають цим цінностям - **Валерія Новодворська та Борис Немцов**. У себе на батьківщині вони вже через покоління забудуться, ми будемо пам'ятати, тому пропонуємо вул. Московську перейменувати на честь одного з них.

9. Херсонцям та Миколаївцям не має необхідності пояснювати хто такий **Вадатурський Олексій Опанасович**. Герой України, генеральний директор сільськогосподарського підприємства «Нібулон», який чимало зробив для розвитку регіону та загинув в наслідок

терористичного акту російських загарбників в літку минулого року. Вул. Комарова, яка також підпадає під перейменування, цілком могла би прийняти його ім'я.

10. Війна ще триває, але є постаті, які вже зробили вчинок, який просто зобов'язує нас на негайне вшанування. Це **Віталій Скакун**. Він загинув в перший день війни, підірвавши себе на мосту, який з'єднував перешийок Криму з материком. Його пам'ять закарбована кров'ю, як символ героїзму та самопожертви. На його честь в Чехії назвали один з мостів в Празі.

11. Тема правозахисників також не може бути не поміченою потомками. Ми виходили з пропозицією, ще в 2016 році, надати одній з вулиць Херсона ім'я **Петра Григоренка**, відомого українського правозахисника з сусідньої Запорізької області, засновника Української та Московської Гельсінської групи, дисидента, генерала Радянської Армії, який присвятив життя за ради свободи інших. Виступав на захист кримських татар та інших депортованих народів. У 1964 році за легальну правозахисну діяльність розжалуваний у рядові та позбавлений усіх державних відзнак. Перебував у радянських тюрмах, таборах. Одну з вулиць радянських генералів, цілком можна присвятити справжньому генералу. Такою вулицею є на наш погляд вул. маршала Василевського (Суворовський р-н), який брав участь у придушенні селянських повстань у Білорусії та Смоленщині.

Кримськотатарська громада в більшості своїй проживає в Дніпровському районі, тому кілька назв пропонуємо саме в цьому районі, а саме в Антонівці:

1. Вул. Горького (Антонівка) – на честь **Ашіка Умєра** (приблизно 1621, Гезлев — приблизно 1707) — відомий кримськотатарський поет та народний співець.

2. Вул. Л. Толстого (Антонівка) – **Айвазова Асана Сабрі** (1878-1938), Алупка, — кримськотатарський письменник, педагог, громадський діяч.

3. вул. Лермонтова (Антонівка) – на честь **Муси Мамута** (нар. 20 лютого 1931, Узунджи, Балаклавський район – помер 28 червня 1978, Сімферополь, УРСР) – кримськотатарський громадський активіст. Спалив себе на знак протесту через системне нехтування прав кримських татар радянською владою. У квітні 1975 року Муса Мамут разом з родиною повернувся до Криму, де придбав будинок у селі Донське. Але у нотаріальному оформленні угоди чоловікові було відмовлено, а згодом проти нього та його родини порушено кримінальну справу через порушення паспортного режиму. 23 квітня 1976 року Мусу Мамута було заарештовано. Сімферопольський районний суд приговорив його до двох років ув'язнення в таборі загального режиму, а дружину — до двох років умовно.

Був умовно звільнений за сумлінну працю, направлений на вільне поселення та закріплений за БМУ «Нафтобуд». 18 липня 1977 року був достроково звільнений та повернувся до власної родини у Донському, проте кримська влада, як і раніше, відмовляла йому у прописці і вимагала, аби родина Мамутів залишила межі Кримського півострова. Численні скарги до вищих інстанцій, в тому числі до ЦК КПРС та уряду, не дали жодних результатів. 20 червня 1978 року проти Муси Мамута та його дружини було порушено нову карну справу через порушення паспортного режиму. При оголошенні постанови чоловік заявив,

kuresh.kherson@gmail.com www.kuresh.info

що більше до рук обвинувачів він живим не потрапить. 23 червня Муса облив себе бензином та підпалив. 28 червня Муса Мамут помер від отриманих опіків у міській лікарні Сімферополя. До останньої секунди життя він перебував у повній свідомості та заявив, що не розкаюється у вчиненому і зробив це на знак протесту проти нехтування правами кримських татар.

4. Вул. Терешкової або Лазарева (Антонівка) – на честь **Усеїнова Єнвера Хафізовича** – кримськотатарського діяча та громадського активіста, депутата Курултаю кримськотатарського народу, **херсонця, мешканця селища Антонівка**, який зробив значний вклад у збереження кримськотатарської громади м. Херсона. (до цього часу, на вул. Горького живе його брат та племінники). Після повернення до Криму, у 2000-х роках, залишок життя присвятив відродженню та відновленню традицій кримськотатарській національній боротьбі Куреш.

Відповідь прошу направляти на електронну адресу:

kuresh.kherson@gmail.com або ibragim.kherson@gmail.com

З повагою,

Голова правління БО «ККСЦ Куреш»

Директор з розвитку БО «ККСЦ Куреш»

Лейла Джаксім

Ібрагім Сулейманов

